

Hur stort är det parallella samhället?

Elinor Torp har tagit på sig en viktigt och tung gärning att i flera reportageböcker skildra det framväxande allt ojämlikare samhället. I den senaste boken, **Vi, skuggorna**, får samhällets understa medlemmar tala. De kommer från Uzbekistan och Nicaragua med löfte om att få jobb och ordnade papper. Men får bo i "chefens" garage och jobba för svarta svältlöner hela den vakna tiden på dygnet.

Elinor Torp, Vi, skuggorna, Ett Sverige du inte känner till, Leopard Förlag, 2019, 265 sidor, ca. 280 kr.

Aura kom från andra sidan jordklotet med löfte om drägligt jobb och tak över huvudet, men fått bo i källare och jobba 16 timmar utan mer än fickpengar. Hon fick aldrig de utlovade arbetspappren. Hon lurades dessutom till Arjeplog för att bland andra svartjobbade bära upp tre restauranger. När polisen övertalade henne att driva process schabblade de nonchalanta juristerna så att ägaren fick rätt.

Det är snarare regel än undantag med svartarbete på byggen, i restauranger och städning. I vissa branscher är det mer utvecklat än andra: i byggsektorn finns många lager av underleverantörer och utstuderade företagskonstellationer i ständig kurragömme med de få myndighetsinsatser som ändå görs. Arbetsmiljön, skatterna och gränserna bevakas separerat och därför missas fusket.

Inte minst Byggnadsarbetaren har skrivit detaljerat om svartjobbet inom sektorn. Det uppskattas handla om företag som tar in 100 miljoner kr/år.¹ De har visat på ett rikt nätverk av företag som helt ägnar sig åt svartarbete, bl.a. med hjälp av köp av riktiga bolag som sköldar och falska byggpasserkort, s.k. ID06-kort som krävs för att passera grindarna på en byggplats. Tidningen har dokumenterat att stora byggbolaget PEAB engagerat svartjobbade firmor som underleverantörer.

Inom städning är det mindre sofistikerat: där kan man lätt se när det är ett svartjobb. Trots det handlas sådana tjänster upp inte bara privat utan ofta av offentliga. Billigaste städningen kontrakteras oberoende av företagens rykte.

Offentliga myndigheter, kommuner och landsting handlar upp tjänster för hundratal miljarder per år. Det är vanligt att de handlar upp svartjobb. De ansvariga tycks veta om det men tittar åt ett annat håll. Allt för att spara pengar. Varför görs sådana upphandling av offentliga

¹ Byggnadsarbetaren, *Svartjobbsfabriken*, artiklar 2019.

medel? Jo, det är riskfritt. Skyll på upphandlingsreglerna. Men som Torp skriver, man måste inte handla av kriminella.

Berörda myndigheter gav nyligen ut en Lägesbild som bekräftar bokens bild, bl.a. den omfattande handeln med arbetstillstånd.² De kriminella har ett stort övertag inte minst för att de till skillnad mot de utnyttjade har god kännedom om regler och myndigheternas arbete. Myndigheterna föreslår arbetsmarknadsbedömningar och samkörning av bolagsuppgifter.

Många har intressen i arbetskraftsinvandringen. Svenskt näringsliv talar om "miljardklirr": företagen har tjänat 34 miljarder kr på ett år. Nyliberala vakthundarna Timbro och Fores rusar ut och försvarar systemet. Timbro fokuserar på de relativt privilegierade som kommer med kompetens och status. Arena Idé tar fram de få och säsongsvisa bärplockarna. Moderaterna vill begränsa arbetskraftsinvandringen. Regeringen säger att de jobbar med förbättringsförslag.

Det finns lagar mot ockerutnyttjande av arbetskraft och om arbetsmiljö osv. Men åker någon fast? I rätten gäller snarast exploatörernas version. De papperslösa som driver till doms hånas. De är inte värde mer i lön: de har ju inte klara papper för att jobba vitt i Sverige, heter det i en dom, och då är de värda bara fickpengar.

Boken är skrämmande läsning och allt känns alldeles sant; detta är dagens verklighet. En reportagebok är inte uppdiiktad som andra böcker eller som tv och filmer. Alla är mer eller mindre skurkar: "cheferna", poliser, myndigheter, domare och advokater. Hur ska det gå när allt styrs av skattesmitare och samhällsraserande nyliberaler?

Arbetet med boken har fått Elinor Torp att tvivla på den svenska modellen: allt svagare fack, arbetsgivarkontroll över arbetskraftsinvandringen och myndigheter utan koll. Hon tror det behövas en reglerad minimilön.

Det är ju dessutom inte bara de papperslösa som utnyttjas i svartjobb. Många tvingas, även de som har klara papper. Vi som står utanför parallellsamhället kan undra: hur funkar de som lever gott på papperslösa, svartjobbarna och gig-ekonomin? De s.k. cheferna är väl vanlig samhällsmedborgare som i alla fall utåt uppför sig som ansvarstagande samhällsmedborgare? Eller?

LOO

²12 myndigheter, *Myndighetsgemensam Lägesbild om organiserad brottslighet*, 2019. [LÄNK](#).